

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО КАПІТАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Анотація. У роботі розкриті теоретичні аспекти визначення економічного капіталу страхових компаній. Автором проаналізовано взаємозв'язок між категоріями економічний та регулятивний капітал. Розкрито світовий досвід розрахунку регулятивного капіталу страхових компаній.

Ключові слова: економічний капітал, регулятивний капітал; ризики страхових компаній, непередбачувані збитки.

Вступ. У всьому світі капітал стає все більш важливим ресурсом в управлінні страховою діяльністю [16]. Проблема управління капіталом страхових компаній в Україні стала особливо актуальною з прийняттям Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [6], одним із основних елементів якої є вимоги до підтримання належного рівня капіталу страховиків. Згідно з документом [6] такий нагляд сприятиме оздоровленню та зміцненню вітчизняного ринку небанківських фінансових послуг за рахунок запобігання системних ризиків, а також зростанню його питомої ваги в економіці країни у довгостроковій перспективі. У світовій практиці здійснення пруденційного нагляду управління достатністю капіталу асоціюється з такими поняттями як економічний та регулятивний капітал. Таким чином, від правильного трактування даних термінів значною мірою залежить ефективність запровадження пруденційного нагляду за страховою діяльністю в Україні.

Концепцію застосування економічного капіталу у діяльності фінансових установ розглянуто у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них найбільший внесок у теоретичне розуміння сутності економічного капіталу зроблено у роботах Дж. Бока [11], В. Глибокого [1], В. Козуніна [5], С. Маттена [14], О. Судакова [9], Ст. Фроста [10], О. Сімановського [7] та ін.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень визначення сутності економічного капіталу страхових компаній.

Результати. У діяльності фінансових установ одним із ключових показників їх фінансового стану є достатність капіталу. Капітал створює основу для функціонування і розвитку страхових компаній, нейтралізуючи негативний вплив прийнятих ризиків, слугуючи резервом для покриття непередбачуваних збитків, а також підтримуючи довіру страхувальників.

Страховики відповідають перед страхувальниками й акціонерами за підтримку належного рівня платоспроможності та захист від різноманітних потенційних несприятливих подій. Економічний капітал, або величина капіталу, необхідна для покриття ризиків з метою підтримки необхідного рівня платоспроможності, є новим стандартом на ринку страхових послуг для виконання зазначеної відповідальності. Останнім часом показник економічного капіталу, який у діяльності вітчизняних страхових компаній поки що не використовується, стає все більш поширеним на розвинених ринках страхових послуг для оцінки необхідного розміру капіталу та фактичного рівня ризиків.

У науковій літературі зустрічаються різні визначення економічного капіталу. Найгостріше наукова полеміка розгорнулася навколо проблеми трактування цільового

призначення економічного капіталу. На основі проведеного аналізу наукових джерел було виділено три групи підходів до визначення сутності економічного капіталу відповідно до його цільового призначення (табл. 1).

Таблиця 1

Основні підходи до визначення поняття економічний капітал

Автори	Сутність підходів
Ст. Фрост [10], С. Маттен [14]	Економічним капіталом називають скоригований на величину гудвіла ризиковий капітал, призначений для покриття непередбачуваних збитків
О. Судаков [9], Дж. Бок [11], В. Козунін [5]	Економічним капіталом називають капітал, який використовується для фінансування очікуваних і неочікуваних втрат внаслідок настання ризиків
О. Ю. Сімановський [7], В. Глибокий [1], Дж. Скот [18], Дж. Шим, Синг-Хван Лі [19], Дж. Сінкі [8]	Економічним капіталом називають капітал, необхідний для покриття втрат внаслідок настання непередбачуваних ризиків

Узагальнюючи представлену у табл.1 інформацію, можна зробити висновок, що більшість науковців погоджуються з тим, що економічний капітал призначений для покриття виключно непередбачуваних збитків. Таке цільове призначення економічного капіталу підтримують також представники спеціалізованих організацій, зокрема Міжнародної асоціації ризик-менеджерів і Федеральної Резервної Системи США [17]. Дана точку зору вважаємо коректною, адже передбачувані втрати повинні покриватися за рахунок спеціалізованих резервів та закладатися у структуру тарифу, а не компенсуватися безпосередньо за рахунок капіталу. Перша група науковців концентрує увагу на необхідності зменшення суми ризикового капіталу на величину гудвілу, втім дану точку зору не можна вважати достатньо точною, адже втрачається взаємозв'язок між ризиками, що приймаються, і розміром необхідного економічного капіталу. Таким чином, найбільш коректним є визначення економічного капіталу, представлене третьою групою авторів.

Цей підхід характеризує економічний капітал як величину, що постійно змінюється під дією різних чинників, які можуть призвести до виникнення неочікуваних збитків під час здійснення страховою компанією своєї діяльності. Варто також зазначити, що чим краще страховик розпізнає ризики, які очікує понести у процесі здійснення своєї діяльності (тобто, наскільки адекватно оцінюється рівень потенційних втрат), залежатиме величина економічного капіталу, яким повинна володіти фінансова установа.

Деякі вчені [1,2,18,20] представлене визначення економічного капіталу доповнюють категоріями довірчий інтервал та часовий горизонт. З огляду на це, економічний капітал страхової компанії - це капітал, необхідний для покриття непередбачуваних втрат у межах визначеного довірчого рівня та протягом окресленого часового горизонту

У науковій літературі [1,4,7] дискусійним питанням є співвідношення регулятивного та економічного капіталу. А. Ю. Сімановський визначає регулятивний капітал, як капітал, яким фінансова установа повинна володіти для здійснення власної діяльності відповідно до вимог Уповноваженого органу [7]. З огляду на це регулятивний капітал страхової компанії є регламентованим Уповноваженим органом і діє у період чинності відповідного нормативного документу. Економічний капітал

можуть визначати індивідуально на певну дату та за певний період. Для регулятивного капіталу Уповноважений орган встановлює нормативні вимоги, яких повинні дотримуватися страховики. При розрахунку економічного капіталу обмежень немає або ж їх може встановлювати страхова компанія, що відображає міру сукупного ризику, який приймає на себе дана установа («апетит до ризику»).

Відповідно до цільового призначення економічного капіталу, очевидним є те, що від того, наскільки адекватно оцінені очікувані втрати, залежить той їх обсяг, який необхідно буде покрити за рахунок капіталу. Залежність між даними категоріями є оберненою, і якщо очікувані втрати адекватно оцінені, тобто належним чином враховані у цінovій та резервній політиці, то розмір економічного капіталу зменшується. Таким чином, економічний капітал на відміну від регулятивного є категорією більш гнучкою.

Зазначені відмінності між категоріями характерні для систем регулювання ринків страхових послуг, в яких для розрахунку регулятивного капіталу не використовуються концепція економічного капіталу. В протилежному випадку більшість зазначених протиріч усувається.

За останні роки системи визначення регулятивного капіталу страхових компаній у розвинених країнах зазнали істотних змін. На основі опрацювання наукових джерел [12,13,15,16,21] у роботі проаналізовано режими регулювання капіталу страховиків у розвинених країнах світу (табл. 2).

Таблиця 2

Режими регулювання капіталу страхових компаній у розвинених країнах світу

Країна	Компоненти регулятивного капіталу	Рік введення	Концепції розрахунку регулятивного капіталу	Ризики, які враховуються при визначенні регулятивного капіталу
Австралія	Необхідний пруденційний капітал	2012	Економічного капіталу	Страховий ризик, ризик концентрації страхування, ризик активів, ризик концентрації активів
	Наглядове уточнення			Операційний ризик
Швейцарія	Мінімальний капітал	2006	Правила директиви Солвенсі 1	-
	Необхідний цільовий капітал		Економічного капіталу	Страховий ризик, ринковий ризик, кредитний ризик
			Сценарна	Ризик катастроф (ризик краху фінансового ринку, ризик стихійних лих)
США	Ризиковий капітал	1993	Ризикового капіталу	Інвестиційний ризик, кредитний ризик, ризик резервів, ризик премій, ризик майбутнього росту
Канада	Тест для розрахунку мінімального капіталу	2003		Страховий ризик, ринковий ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності, операційний ризик

Франція, Німеччина	Мінімальний гарантійний фонд	1973	Правила директиви Солвенсі 1	-
	Нормативна маржа платоспроможності		Фіксованих коефіцієнтів	Страховий ризик
	Мінімальний необхідний капітал	2013	Принципи директиви Солвенсі 2	-
	Необхідний платоспроможний капітал		Економічного капіталу	Ринковий ризик, страховий ризик (для компаній зі страхування життя, здоров'я та загальних видів страхування), кредитний та операційний ризик

На основі даних, представлених у табл. 2, можна дійти висновку, що у всіх країнах регулятивний капітал визначається на основі ризиків. Найпоширенішими серед ризиків є страховий, ринковий, кредитний та операційний. У деяких країнах регулятивний капітал складається з двох компонентів: мінімального капіталу, який як правило має фіксоване значення та вартісний вимір, та капіталу, визначеного на основі ризиків. У практиці регулювання страхового ринку існують чотири концепції розрахунку регулятивного капіталу. Основні переваги та недоліки концепцій представлені у табл. 3.

Таблиця 3

Концепції визначення регулятивного капіталу

Концепція	Переваги	Недоліки
Фіксованих коефіцієнтів	<ul style="list-style-type: none"> — простота розрахунку; — простота інтерпретації результатів; — низька собівартість; — відсутність суб'єктивності 	<ul style="list-style-type: none"> — використовується спрощена формула, яка ігнорує фактичний ризик профіль компанії; — не створюються стимули для запровадження ефективної системи управління ризиками в компанії; — формуються негативні стимули (чим нижчі страхові резерви тим нижчі вимоги до капіталу)
Ризикового капіталу	<ul style="list-style-type: none"> — враховуються всі види ризиків; — простота розрахунку; — простота інтерпретації результатів; — низька собівартість; — відсутність суб'єктивності 	<ul style="list-style-type: none"> — низька достовірність прогнозування банкрутства компанії; — нединамічний підхід; — не враховуються перспективи діяльності компанії

Сценарна	<ul style="list-style-type: none"> — простота інтерпретації результатів; — враховується ряд взаємопов'язаних ризиків 	<ul style="list-style-type: none"> — складність у розрахунку; — капітал визначається на основі фіксованих сценаріїв та залежить від їх повноти; — ймовірність найгіршого сценарію не враховується; — потреба у великій кількості статистичних даних
Економічного капіталу	<ul style="list-style-type: none"> — найточніше визначення непередбачуваних збитків; — містить корисну інформацію для управління компанією; — комплексний підхід до визначення ризиків; — створюються стимули для запровадження ефективної системи управління ризиками в компанії 	<ul style="list-style-type: none"> — висока собівартість; — потреба у великій кількості статистичних даних

Враховуючи представлену у табл. 3 характеристику концепцій розрахунку регулятивного капіталу, можна відзначити, що економічний капітал дозволяє найбільш точно оцінити необхідний розмір капіталу для покриття непередбачуваних збитків, створюючи при цьому ефективні стимули для використання сучасного інструментарію ризик менеджменту у діяльності компаній. Крім того, використання зазначеної концепції дозволяє визначити ефективність прийнятих компанією ризиків як у рамках однієї бізнес одиниці чи страхової послуги, так і компанії в цілому, за допомогою показників оцінки результатів діяльності з урахуванням ризику (Risk-adjusted performance measures – RAPM) [3].

Використання цих показників дозволяє визначити оптимальну величину та структури власного капіталу фінансової установи, враховуючи існуючий рівень ризиків, на які наражається страхова компанія, і розмір отриманих доходів для здійснення процесу розподілу капіталу.

Висновки. Отже, розглянувши сутність економічного капіталу, варто зазначити, що даний показник відіграє роль індикатора надійної та стабільної роботи фінансових установ, дає можливість здійснення кількісного вимірювання ризиків та оцінки результатів діяльності страхових компаній з урахуванням ризиків. Використовуючи концепцію економічного капіталу при визначенні регулятивних вимог, Уповноважений орган заохочує страхові компанії утримувати оптимальний розмір капіталу для забезпечення фінансової безпеки та рентабельності, а також стимулює керівництво компанії більш якісно здійснювати процес управління ризиками.

Подальші дослідження автора полягають у розробці теоретичних положень застосування показників рентабельності капіталу з урахуванням ризиків у процесі управління капіталом страхових компаній.

Література

1. Глубокий В. Природа економічного капіталу та його роль у діяльності банку / В. Глубокий // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 1. – С. 83-92.
2. Деклерк Дж. Расчет экономического капитала как показатель зрелости системы управления рисками / Джоанна Деклерк, Василий Шибяев // Управления рисками. – 2008. - № 1 (59). – С.21-24.
3. Ковальчук О. Розрахунок показника рентабельності капіталу банківських установ із врахуванням ризиків / О. Ковальчук // Економічний аналіз. -. 2010. - № 7. - С. 151-155.
4. Ковальчук О.В. Економічний капітал банку - складова системи ризик-менеджменту / О. В. Ковальчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2010_682.
5. Конузін В. Расчет RAROC для банковских учреждений / Василий Конузін [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.finrisk.ru/article/bankrapoc/index.html>.
6. Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/1301/85_4.pdf.
7. Симановский А. Ю. Достаточность банковского капитала: новые подходы и перспективы их реализации / А. Ю. Симановский // Деньги и кредит. — 2000. — № 6. — С. 20–26.
8. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Джозеф Синки мл.; пер. с англ. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. — 1018 с.
9. Судаков А. А. Оценка и управление рисками, раскрытие информации в международных стандартах финансовой отчетности / А. А. Судаков // Материалы семинара "Развитие современных аналитических и управленческих технологий в условиях перехода коммерческих банков на МСФО", 2002 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bankclub.ru/seminararticle.htm?seminar_id=4&article_id=75.
10. Фрост С. М. Настольна книга банківського аналітика: Гроші, ризики і професійні прийоми / Фрост Стівен М.; пер. з англ.; за наук. ред. М. В. Рудя. — Дніпропетровськ : Баланс Бізнес Букс, 2006. — 672 с.
11. Bock J. T. A capital idea / J. T. Bock // Risk Professional. — 2000. — V. 2, No 9. — P. 37–40.
12. Determining Solvency Margin Requirements: Approaches and Considerations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.secp.gov.pk/Events/pdf/DeterminingSolvencyMarginRequirements_JamshaidIslam.pdf
13. Eling M. The Swiss Solvency Test and its Market Implications / Martin Eling, Nadine Gatzert and Hato Schmeiser [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ivw.unisg.ch/org/ivw/web.nsf/SysWebRessources/HS+G+P+I+and+P/\\$FILE/gpp200820a.pdf](http://www.ivw.unisg.ch/org/ivw/web.nsf/SysWebRessources/HS+G+P+I+and+P/$FILE/gpp200820a.pdf).
14. Matten C. Managing bank capital: Capital allocation and performance measurement / C. Matten. — 2nd ed. — Chichester : John Wiley & Sons, Ltd., 2000.
15. Nicholls J. APRA's Review of Life Insurance Capital Standards / John Nicholls [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.towerswatson.com/australia/research/2222./27.pdf>.

16. Regulatory capital: requirements on the rise [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aon.com/attachments/reinsurance/200909_ab_analytics_regulatory_capital_report.pdf.
17. Range of Practice and Issues in Economic Capital Modeling [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs143.pdf>
18. Scott J. Economic capital:At the heart of managing risk and value in insurance operations / Jeremy Scott [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iisonline.org/pdf/Scott%20-%20Economic%20Capital.pdf>.
19. Shim J. Measuring Economic Capital: Value at Risk, Expected Tail Loss and Copula Approach / Jeungbo Shim, Seung-Hwan Lee. - Режим доступу: <http://69.175.2.130/~finman/Reno/Papers/EconomicCapitalCopulaApproach.pdf>.
20. Smithson C. Economic capital ideas / Charles Smithson [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.risk.net/data/Risk_free_article_/AUS_0508_notes.pdf?IpAdDress=D2s75aW.
21. Solvency II and solvency capital requirement for insurance firms in Israel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bankisrael.gov.il/deptdata/mehkar/iser/10/iser_2.pdf.

Summary. Theoretical aspects of the definition of economic capital of insurance companies are described in the article. The authors analyzed interrelation between the categories of economic and regulatory capital. International experience of calculation regulatory capital of insurance companies is characterized.

Keywords: economic capital, regulatory capital, risks of insurance companies, unexpected losses.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2011